

Fig. 1. Sønderup. Ydre, set fra Nord.

V. H. 1930

SØNDERUP KIRKE

SLAGELSE HERRED

Kirken omtales i Roskildebispens Jordebog o. 1370 med een Plovs Land og svarede da 1 Mark¹. Ved det Antvorskovske Rytterdistrikts Opløsning 1774 kom Kirken i Privateje og hørte siden under Nordruplund (Nordrup Sogn). 1825 solgtes denne Ejendom til Sorø Akademi, der ejede Kirken, indtil den gik over til Selveje 1. Okt. 1934.

Kirken ligger centralt i Sognet paa en ganske lav Højning i den nordre Udkant af Sønderup By. Kirkegaarden, der er udvidet mod Nord, har mod Syd en middelalderlig Hegnsmur af Munkesten, delvis hængt med Munketegl; paa de øvrige Sider ny Mur.

Bygningen bestaar af romansk Kor og Skib med lire gotiske Tilbygninger: Forlængelser af saavel Koret som Skibet, Nordtaarn og Vaabenhus foran Syddøren.

Den *romanske Kirke*, som muligvis har haft Apsis, er af raa og kløvede *Kampesten*, gennemgaaende smaa og lagt i nogenlunde regelmæssige Skifter, paa Hjørnerne med tildannede Kvadre. Skibets romanske Murhøjde er ved Vaa-

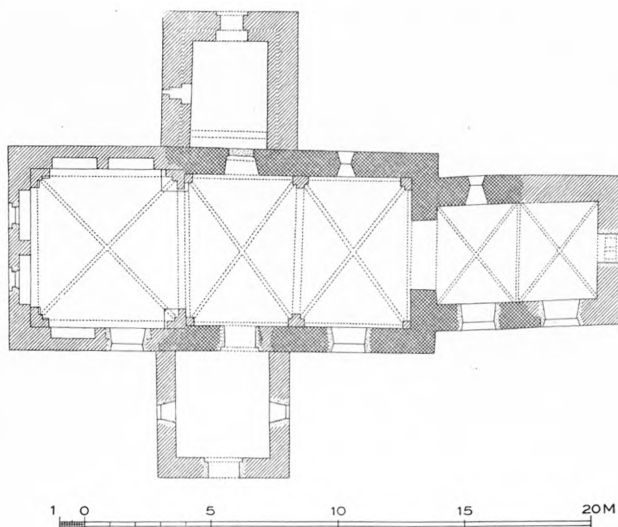
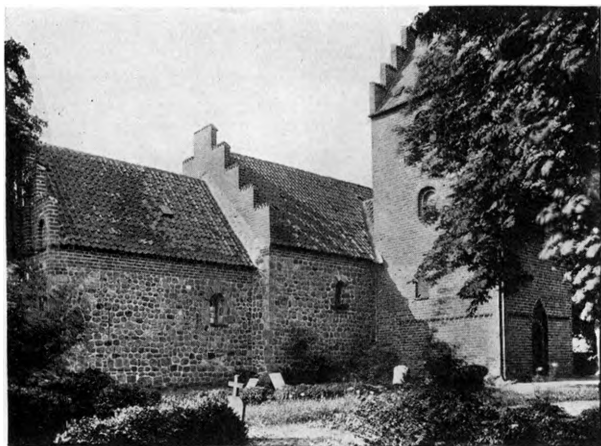

Fig. 2. Sönderup. Plan. 1 : 300. Maalt af F. C. C. Hansen 1892 (C. G. Schultz 1931).

benhuset o. 5,60 m. Skibet maa have haft to Vinduer, Koret eet Vindue i hver af Sidemurene; af dem er to Nordvinduer endnu i Brug, medens et Syd-vindue staar tilmuret bag Vaabenhuset. Mellem Vinduesbuernes tilhugne Kilesten er et Par Kridtsten og en enkelt Fraadsten. Sidernes Smige er udvendig usædvanlig lidt skraa, indvendig er vistnok begge Nordvinduerne noget udvidede og afrettede. Skibets Nordvindue maaler udvendig 115×62 cm, Korets 105×74 cm. Syddøren er helt omdannet og udvidet i ny Tid, Norddøren er blændet med smaa, gule Sten; udvendig, hvor den har været vandret afdækket, maaske med en Art Tympanon i et Buefelt, skjules den af Varmeo-oven i Taarnrummet, indvendig staar den som en Niche med nyere Ellipsebue foroven. Den ret høje og vide Korbue, der har Kragbaand af Granit(?) med skraa Underkant, er sandsynligvis den oprindelige, nu afrettet med Puds. Af de romanske Gavle er kun Skibets Østgavl bevaret.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. I Middelalderens senere Del er der bygget meget ved Kirken. Ældst er vistnok *Korets Forlængelse* (sml. Fig. 3), der med Undtagelse af Taggavlen er opført af samme Materiale som den romanske Kirke; højst sandsynlig stammer en Del deraf fra en nedreven Apsis; de gamle Hjørnekvadre er flyttet med Undtagelse af et Par paa Sydsiden, som endnu angiver Grænsen for det oprindelige Kor. I Korgavlen ses et Munkestens Vindue (Fig. 4) med dobbelt Spidsbue, udvendig i spidsbuet, indvendig i fladbuet Blænding. Det er allerede i Middelalderen blevet tilmuret med Munkesten, i nyeste Tid forstyrret af en Præstedør. Taggavlen har syv Kamtakker og syv spidsbuede Højblændinger, de to yderste fladrundbuede, sandsynligvis ved en Ommuring.

P. N. 1917

Fig. 3. Sønderup. Ydre, set fra Nordøst
(S. 638).

P. N. 1917

Fig. 4. Vindue i Østgavlen
(S. 638).

Sandsynligvis er Korforlængelsen fra en tidlig Del af 1400'erne, senest o. 1450; men da Hvælvingerne i begge Korets Afsnit er fornyede, er Alderen vanskelig at bedømme. Det næste Byggearbejde synes at have været Indbygning af *Hvælv i Skibet* (Fig. 5), som i hvert Fald er opført, inden den gamle Vestgavl nedreves, idet den vestligste Tværbue maa være muret op mod denne. De har simple Piller af noget vekslende Form, i Nordøsthjørnet med Kragbaand af et enkelt fremspringende Skifte; Kapperne er ret stærkt buklede, ingen Overribber. I Nordvesthjørnet har Hvælvingskappen en nu tilmuret Lem med Egetræs Karm, den tidligere Adgang til Loftet. I Vestkappen et lille, slidt Rebhul til Klokken, der maa have hængt paa Vestgavlen — ogsaa et Bevis for, at Gavlen har staaet efter at Hvælvene var indbyggede. Gavlenes Kamtakker og Sidemurenes Forhøjelse med Munkesten er antagelig samtidig med Hvælvene.

Skibets vestlige Forlængelse er fra sidste Halvdel af 1400'erne. Modsat den østlige Tilbygning er den af Munkesten, men med ret ujævn Skiftegang, snart almindeligt Munkeskifte, snart polsk Skifte (vekslende Løber og Binder); de gamle Hjørnekvadre er ogsaa her flyttede til de nye Vesthjørner. Gavlen har to ommurede Vinduer, hver under et oprindeligt, spidsbuet Spejl, og herover et Gavlfelt som Østgavlens, med ni Kamtakker og ni spidsbuede Højblændinger. Indvendig er der i hver af Murene to halvanden Sten dybe, fladbuede Spareblændinger (sml. Fig. 5); den østlige paa Sydsiden er i ny Tid omdannet til Vindue. Samtidig med denne Udvidelse er den gamle Vestgavl nedrevet til Grunden; men to ved Siderne opmurede, lave Murpiller tyder paa, at man har villet opføre en bred Bue paa dens Plads, og det er sandsynligt, at man har planlagt denne vestlige Udvidelse som et Taarn. Denne Plan maa imidlertid

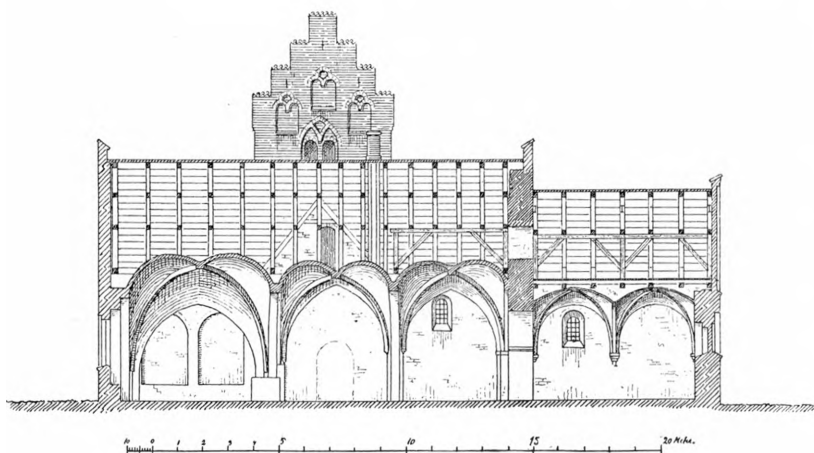

Fig. 5. Sønderup. Længdesnit, set mod Nord. 1 : 300. Maalt af F. C. C. Hansen 1892.

hurtig være blevet opgivet, idet Tilbygningens nye Mure kun har almindelig Tykkelse. Endvidere har det fra første Færd været paatænkt at overhvælve Rummet, idet der paa Sidemurene staar Spor af Hvælvingsansatser lidt over de nuværende Skjoldbuer; men den nuværende Hvælving, med Helstens Buer, der paa en plump Maade skærer sig ind over Spareblændingerne, er først senere indbygget, omend endnu i Middelalderen.

Vel o. 1500 har man bygget *Vaabenhuse* af Munkesten foran begge Skibets Døre. De fik omløbende Savskifter under Gesimshøjde, men det søndre er iøvrigt næsten helt fornyet; Dør, Vinduer og Gavl er alle nye. Det nordre har i Gavlen bevaret en bred, rundbuet Dør under et spidsbuet Spejl, hvori en lille Trappeblænding, og i Vestvæggen en fladbuet Niche med en lille Lysprække.

Faa Aartier senere har man imidlertid, i Stedet for at opføre et Vesttaarn, benyttet dette nordre Vaabenhus til Underbygning for et *Taarn*, idet man indvendig har paamuret en halvanden Stens Forstærkning, der ind mod Skibet, af Hensyn til den endnu dengang benyttede Norddør, er formet som en spidsbuet Aflastningsbue med Fals. Ved Indgangsdøren og ved Vestmurens Lysprække er der udsparet fladbuede Blændinger. Mellemstokværket har i Nord et lille, fladbuet Vindue under spidsbuet Spejl; nye Vinduer til de andre Sider. I Klokkestokværket til alle Sider stærkt fornyede, fladrundbuede Glamhul-Par, indvendig mod Øst og Vest i fladbuede Blændinger, udvendig til de samme to Sider simpelt falsede, men til de to andre omfattede af spidsbuede Blændinger, der er tvillingdelte ved Stavværksmuring i Spejlet. Gavlene i Nord og Syd har syv nymurede Kamme og tre brede Blændinger med »trekløverformet« Afslutning.

Skibets *Tagværk* (sml. Opmaaling Fig. 5)² er stærkt fornyet, men indeholder

dog Rester af det middelalderlige, af Krydsbaandstype, med Stregnummering fra Vest. Alt det øvrige Tagværk er nyt.

I 1860'erne udførtes forskellige Byggearbejder ved Kirken. Koret fik to Fag pudsede »Krydshvælvinger« af Træ med spinkle Ribber, og dets Vægge blev ved samme Lejlighed glatpudsede. Foruden Ombygningen af Vaabenhuset er ogsaa Vestforlængelsens Sydside, Vestsiden af Taarnets Overdel, dets Gavlkamme, Korets og Skibets Gesimser og Kamtakkerne paa Skibets Østgavl i de samme Aar nymurede med maskingjorte Munkesten, Skibets og Korets Sydside er opfuget med Cement, og der er indsat meget store, rundbuede Vinduer i Sydsiden.

Kirken staar nu udvendig overalt med blanke Mure og er hængt med Vingetegl undtagen Taarnet, der har Skifer, og Kamtakkerne, der alle har Munketegl.

KALKMALERIER

I Kirken blev 1864 fundet Kalkmalerier fra Tiden kort før Reformationen; de undersøgte af J. Kornerup, men i Følge dennes Erklæring var de meget raa og overkalkedes derfor atter³.

I Skibets Østhælv blev 1902 iagttaget Skaktavlsmonster paa Gjord- og Skjoldbuer, og et sengotisk Planteornament paa Gjordbuen mellem det vestligste og det midterste Fag. De fremdragne Spor blev efter Undersøgelsen⁴ overhvidtet.

INVENTAR

Alterbordsforsiden, af Fyr, fra o. 1600—1625, har tre rundbuede Portalfelter med Fladsnitrelief paa Pilastre og Bueslag. Selve Bordet er nyt, af Brædder.

Altartavlen er et Maleri, Kristus, der velsigner Kalken (sign. Storch), i Egetræsramme efter Tegning af Christian Hansen; anskaffet 1869—70.

† *Altartavle*, blev opmalet 1742 (Indb. 1755). † *Altartavle* af Fru Ingemann, »Maleri med to Billeder i forgyldt Ramme«, nævnt 1861.

Altersølv. *Kalk* af københavnsk Prøvesølv, 21,5 cm høj, med sekstunget Fod, sekskantet Skaft, riflet Knop; paa Kummen graveret C 6's kronede Spejlmogram; Mestermærke for Nicolai Junge 1733 (Olrik 382). Kalken var (ifølge Præstens Indberetning 1755) »omgjort 1744, efter at den ved TyveHaand og Indbrud i mit Huus var bleven ilde medhandlet«. Paa Fodpladens Underside indprikket: »Istandgjort 1884 til Sønderup Kirke, sat en nye Bund paa Kalken«. *Disk*, af kbh. Prøvesølv 1727 med graveret Cirkelkors og Mestermærke for Nicolai Junge 1726 (Olrik 382). *Oblatæske* af Sølv, oval, 10 cm

M. M. 1903

Fig. 6. Sønderup. Font og Fontelaag (S. 642).

lang. Paa Laaget et graveret Skjold med Vaaben (Trekvart-Figur af en Mand, der bag nogle store Kampesten løfter to Grene i sin højre Haand). Udslidt Mestermærke, hvorover senere indridset 1816. Indprikket: »Gived af Ide H Storm«⁵. *Sygekalk*⁶, sikkert fra 1730, med graveret Monogram: F. 4.

Alterstager, 45,5 cm høje, gotiserende, fra o. 1600, med cylindrisk Skaft, hvorom tre smaa karnisprofilerede Ringe. Stærkt opdrejede. Sml. Nordrup S. 649.

Font (Fig. 6), af Granit, romansk, af een Sten. Kummen, Tvm. 73 cm, næsten cylindrisk, med Tovstav foroven og flad Rundstav forneden; lille, konisk Fod med svær, tovsnoet Skaftvulst. Foden er forhøjet med Cement.

Fad, af nederlandsk Arbejde o. 1650, 54 cm i Tvm., med Spejderne bærende en Vindrueklase; paa Randen en Vindrueanke Sml. Sorterup S. 663.

Fad, glat, 33 cm i Tvm., under Bunden graveret: »M. Meier, Sorø 1843«.

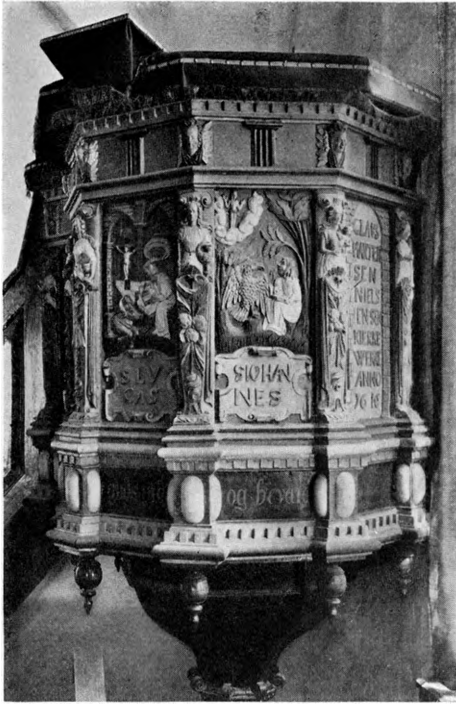
Fontelaag (Fig. 6), fra 1582, i Ung-Renaissance, formet som en nisedet Pyramide, hvis Felter har reliefskaaret

Akantus-Værk; i et af dem er et Skjold med indskaaret: »HJO 1582«. Istandsat i ny Tid. Umalet Eg.

Daabskande af Tin, med kuglerund Beholder, ingen Tud, Hank af Læder, fæstet i to Bøjler. Ingen Mærker. Sml. Sorø S. 70.

**Korbuekrucifiks-Figur*, nu uden Arme, sengotisk, opbevares i »Saxos Celle«, Sorø. Sammesteds findes et Par Arme til et andet *Krucifiks*, ogsaa fra Sønderup, samt en *Maria-* og en *Johannes-Figur*. 1861 var de anbragt paa Skibets nordre Væg.

Prædikestol (Fig. 7—8), i Høj-Renaissance fra 1616. De seks Fag adskilles ved Hjørnehermer med Dydefigurer: Klogskab med Slange og Spejl; Retfærd med Sværd og Vægt; Maadehold med Kande og Fad; Tro med Kors, Kalk og Oblat; Haab med Anker og Fugl; Kærlighed med Barn; Styrke med Søjle. Storfelterne har, uden nogen Indramning, Reliefskæringer af Evangelisterne

M. M. 1903

Fig. 7. Sønderup. Prædikestol (S. 642 f.).

V. H. 1930

Fig. 8. Sønderup. Felt af Prædikestol (S. 643).

og en Præst i Ornat med Bibelen i Haanden; i Feltet nærmest Væggen en Reliefversalindskrift i Portalramme. Foroven i Evangelistfelterne er der ved Matthæus og Marcus: en Helligaandsdue, ved Lucas: et Bord med Krucifiks, ved Johannes: Kristus viser sig i Skyerne; forneden i hvert Felt er en stor Kartouche med Evangelistens Navn i Relief-Versaler. I en lignende Kartouche under Præstefiguren staar: »H. Knud Nicolai«, og i Indskriftfeltet: »Claus Martensen Niels Jensen Kierkewerre Anno 1616«. Stolen er nær beslægtet med Slagelse S. Mikkell (S. 208). Underbaldakin, Stolpe og Opgang er nye. Den brogede Staffering er ligesom det maledes Skriftsted i de nedre Smalfelter fra 1741⁷.

Stoleværk er nyt (1878—79). Paa den øverste †Stol ved Koret stod (1755) paa Opstanderen udhugget: »Anno 1633«.

Klokker. 1) 1723. Versaler mellem to Ornamentbælter, det øvre med Akanthusblade, den nedre med Akantusslyngværk og store Astersblomster: »Gloria in excelsis Deo; me fecit Friederich Holtzmann Hafniæ 1723« (»Ære være Gud i det Høje; mig gjorde Friederich Holtzmann i København 1723«). Paa Klokkelegemet F. 4's kronede Spejlmonogram. Tvm. 94 cm.

2) Omstøbt af Det Anker Heegaardske Etablissement paa Frederiksværk 1886. Tvm. 90 cm.

Præsteindberetningen 1755 nævner to Klokker, den store Klokke (= Nr. 1) og den mindre Klokke, som da havde Indskriften: »Sønderup Nørre Kirckes Klokke støbt af Peter Lützen 1708«.

GRAVMINDER

†*Gravramme*, nævnt 1755, liggende i Gulvet mellem Koret og Prædikestolen, over Hr. Søfren Gregersen Sinning, død Langfredag Aften, begravet Paaskedag 1591. Fordybende Bogstaver fyldt med Bly.

To †*Faner*, nævnt 1755, over Wortmann, Løjtnant i Kavalleriet, død 1708 (eller 1709) i Aarsløv By, hvor Rytteriet havde Kvarter.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1700—21 (div. Aar), 1721—68 (RA), 1728—76 (LA), sml. Fortid og Nutid VIII, 122. — Kaldsbog 1847 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA), 1808 (NM). — Synsforretning 1861 (NM). — Museumsindberetninger af M. Mackeprang og Poul Nørlund 1917. Revideret af P. N. og V. H. 1936.

J. B. Løffler: Sorø Akademis Landsbykirker. 1896. S. 46—48.

¹ S. R. D. VII, 121. ² Opmaalingerne af F. C. C. Hansen 1892 til Sorø Akademis Landsbykirker (NM). ³ J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier. 1895. S. 128. ⁴ Kalkmaleriberetning 1902 af M. Mackeprang (NM). ⁵ Datter af Hans Pedersen Storm, Sognepræst 1728—42. ⁶ Løffler S. 48. ⁷ Maler Niels Christensen Lund af Slagelse gjorde 1741 følgende Arbejde: Altertavlens gamle Maling, paa Kridt, blev afskrabet, nye smukke og fine Farver malet, Indskrifterne og Billedhuggeriet ægteforyldt; Prædikestolens gamle Maling og Forgyltning, ligeledes paa Kridt, afrevet, og Stol og Himmel zirkelforyldt og malet; Fonten malet og marmoreret; Skriftestol og Alterskranke malet. 1742 afvaskede han Krucifikset og de paa »Hammeren« staaende Figurer, ommalede dem, forbedrede Forgyltningen og tegnede bibelske Inscriptioner paa begge Sider af »Hammeren« (Rgsk.).

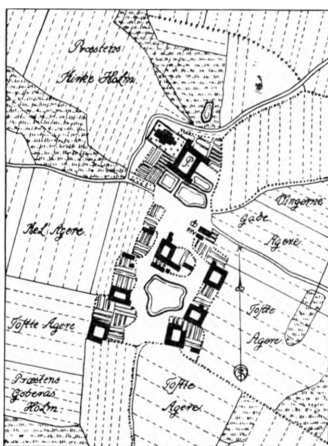

Fig. 9. Sønderup 1768.